

LJETOPIS MARKA MARULIĆA

1450. 18. kolovoza rođen je u Splitu, kao najstariji od šest sinova i dviju kćeri Nikole Pečenića *de Marulis* i Dobrice rođene Alberti. Oba mu roditelja bijahu pripadnici uglednih plemićkih obitelji. Otac Nikola imao je humanističke sklonosti: sačuvan je njegov vlastoručni prijepis Ciceronova djela *O dužnostima* (*De officiis*), u kojemu je zabilježio da ga je prepisao 1440. godine, “za sebe i svoje” (*sibi et suis*). Jedna grana obitelji Marka Marulića – ona kojoj je i sam pripadao – hrvatski se nazivala Pecenić, Pečenić, Pecinić, Picinić, a druga Gavosolić; sredinom XV. st. pojavljuje se oblik *de Marulis*, kojim se češće koriste Gavosolići. Svoja hrvatska djela Marulić je potpisivao kao Marko Marul, Marko Marulić i Marko Pecinić, a latinska kao *Marcus Marulus*, gdje kad uz dodatak *Spalatensis* ili *Delmata*.
- 1460-ih Pohađa splitsku humanističku školu, koju je vodio talijanski humanist Tideo Acciarini (*Tydeus Acciarinus*). Ostali su mu splitski učitelji bili Nicola da Capua (*Colla Firmianus*) i Girolamo Genesio (*Hieronymus Ienesius Picentinus*). Potaknut lektirom Ovidijevih *Metamorfoza*, piše niz distiha o mitskim likovima.
1464. ili 1465. Latinska pjesma *Epitaf Jurja i Perine* (*Epitaphium Gorgii et Perine*), za koju je sam kasnije zabilježio da ju je sastavio dok je još pohađao školu svojeg učitelja Tidea Acciarinia.
1465. ili 1466. Piše pismo na latinskome šibenskom humanističkom pjesniku Jurju Šizgoriću, u kojem mu izražava svoje divljenje i uspoređuje ga sa slavnim rimskim elegičarima – Ovidijem, Propercijem i Tibulom.
- Oko 1468–1474. Po nekim nagađanjima, otprilike u tom razdoblju Marulić bi boravio izvan Splita radi studija. Pomišljalo se da je studirao pravo u Padovi, no o tome, kao ni o Marulićevu studiju uopće, dosad nisu pronađeni nikakvi podaci.
1473. ili 1474. “Na opće divljenje” – kako u latinski pisanom *Životu Marka Marulića Splićanina* ističe njegov prijatelj Frane Božićević (*Francisus Natalis*) – “održao je prekrasan govor u

- pohvalu prevedroga dužda Nikole Marcella.” Govor je izgubljen, no povod mu je vjerojatno bilo svečano proglašenje novoga mletačkog dužda (Marcello je izabran 13. kolovoza 1473). Ipak, ne može se posve isključiti mogućnost da je Marulićev govor zapravo bio *oratio funebris*, posmrtno slovo u čast dužda Marcella, koji je preminuo 1. prosinca 1474.
1474. 16. lipnja *ser Marcus Pecinich* obnaša dužnost egzaminatora, tj. ispitivača i ovjervitelja notarskih spisa (u najranijoj dobi koju je za takvu službu dopuštao Splitski statut).
1477. U Mlecima tiskana zbirka Jurja Šižgorića *Tri knjige elegija i pjesama (Elegiarum et carminum libri tres)*. U svoju knjigu Šižgorić je uvrstio i Marulićevu poslanicu iz 1465. ili 1466, pa je ona prvo Marulićevo djelo objavljeno tiskom.
- 1478–1479. U arhivskim dokumentima u nekoliko je navrata zabilježeno da Marulić obavlja službu egzaminatora. I poslije se u dokumentima višekratno spominje njegovo sudjelovanje u javnom životu splitske komune: bio je počasni gradski sudac (1479), jedan od gradskih sudaca (1481, 1487), svjedok pri nagodbama i ugovorima (1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480), zastupnik u parnicama, tužitelj (1478, 1479, 1481, 1482, 1506, 1512), izvršitelj oporuke (1478, 1492), diobeni sudac (1518). Arhivski izvori svjedoče da se u takvim prigodama susretao s uglednim sugrađanima, suvremenicima i prijateljima, kao što su splitski kanonik Jerolim Cipiko, trogirski ratni zapovjednik i humanist Koriolan Cipiko, kipari Andrija Aleši i Juraj Petrović...
1480. 21. ožujka Marko Marulić i kanonik Jerolim Cipiko odabrani za zastupnike dvojice splitskih plemića koji su splitskom nadbiskupu Giovanniu (Zanettinu) Dacreu bili posudili svoju srebrninu, koju ovaj pri odlasku sa splitske nadbiskupske stolice (1476) nije vratio. Srebrninu je Zanettin kao zalog ostavio “kod majstora Jurja, zlatara, stanovnika Venecije”. Marulić i Cipiko imaju zadaću da je pokušaju dobiti natrag od zlatara, no ako ne uspiju, ovlaštjeni su svoje zahtjeve iznijeti pred duždem ili bilo kojim nadležnim sudom, crkvenim ili svjetovnim. Čini se dakle da je te godine Marulić putovao u Mletke.
1481. 16. studenog *ser Marcus Pecinich* vozi na prodaju u Mletke, u lađi Petra Tartalića, smokve, vino i bale sukna za bojenje.
1482. 7. siječnja *ser Marcus Pecinich* vozi na prodaju u Mletke, u lađi Jurja Bakjama, vino, želatinu i svinjske pečenice.

3. listopada zabilježeno je da se Marko Marulić nalazi zatvoren u kuli mletačkoga kaštela u Splitu. Njegova braća Šimun i Aleksandar, zajedno s Karlom Martinuševićem, mole splitskoga kneza da mu dopusti kretanje unutar kaštela, uz jamstvo od tisuću dukata da se otud neće udaljiti. Razlog zatvaranja nije poznat, no iako je jamčevina visoka, čini se da prijestup nije bio znatan: već 2. studenog 1482. Marulić je na slobodi – štoviše, obavlja ugodnu dužnost jednog od kneževih pomoćnika, suca Kuriје (*iudex curię*).

Oko 1485–1490. Možda u to vrijeme treba datirati smrt brata Šimuna; prema Frani Božićeviću, Marulića je ta smrt duboko pogodila: “Sve do smrti predragoga brata Šimuna dosta je naglašenu brigu posvećivao odijevanju; mislim da ga je pomisao na ljudsku krhkost navela da otad svoj duh posve uzdigne prema božanskim stvarima.” Na vrijeme Šimunove smrti mogao bi ukazivati ovaj podatak iz Božićevićeva životopisa: “Oko četrdeset se godina, zatvoren s Muzama, danju i noću predano bavio čitanjem svetih svezaka i pisanjem vlastitih djela [...]”

1487–1489. U splitskoj komunalnoj školi kao učitelj djeluje talijanski humanist i pjesnik Bartolomeo Merula; u čast Maruliću on je napisao pjesničku pohvalnicu koja započinje stihom: “Zdravo, štovatelju Kastalidā, preslavni Marko” (*Salve, Castalidum cultor, celeberrime Marce*).

Oko 1493–1500. Možda u to razdoblje – nakon Krbavske bitke, a prije pisanja *Judite* – treba datirati nastanak *Molitve suprotiva Turkom*.

1496. 10. svibnja piše pismo na latinskome bračkom svećeniku Marku Prodiću, prijatelju još od školskih dana. Taj kratki sastavak važan je iz dva razloga: Marulić posvjedočuje kako i sam dijeli općeprihvaćen stav o kontinuitetu lokalnih plemićkih rodova od antičke Salone do suvremenog Splita; osim toga, u pismu iznosi, makar u krajnje sažetu obliku, svoje pedagoške nazore. Pismo Prodiću najraniji je poznati Marulićev tekst koji je on sam datirao.

Oko 1496–1499. Piše *Upućivanje u čestit život po primjerima svetica* (*De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*).

Oko 1490–1510. Upisuje razne zabilješke u glasoviti trogirski kodeks Petronija, koji jedini čuva tekst *Trimalhionove gozbe* (rukopis je tada očito bio u Marulićevu vlasništvu; danas se čuva u Bibliothèque nationale u Parizu, sign. *Paris. lat. 7989*). Na prazne stranice na kraju kodeksa prepisao je pjesmu Klaudija

Klaudijana *Feniks*; uz Katulove pjesme ispisao je kratke sažetke, uglavnom temeljene na komentiranom izdanju Paladija Fuska tiskanom u Veneciji 1496; u Katulov tekst unio je više stotina ispravaka, pri čemu se oslanjao na spomenuto Fuskovo izdanje te na izdanje Katula, Tibula i Propercija što ga je priredio Girolamo Avanzi, a tiskao Aldo Manuzio u Veneciji 1502. Dvadesetak kratkih zapisa (ispravci teksta, marginalni naslovi) unio je i uz ostale tekstove u kodeksu (Tibul, Propercije, Ovidije, Petronijev *Satirikon*).

1500. 20. lipnja dovršio je *Od naslidovan'ja Isukarstova*, hrvatski prijevod djela *De imitatione Christi* Ivana Gersona (tj. Tome Kempenca). U kolofonu na latinskom jeziku naveo je da je prijevod izradio “na zamolbu i o trošku štovanoga svećenika Dujma Balistrilića”.

25. rujna predao je u splitskoj gradskoj kancelariji svoju oporuku, tekst koje je izgubljen. Po nekim naznakama razlog pisanja oporuke mogao je biti odlazak na hodočašće u Rim, u povodu proslave jubilarne kršćanske godine.

1501. 22. travnja dovršio *Juditu* (to je nadnevak posvetne poslanice don Dujmu Balistriliću, splitskom kanoniku i Marulićevu krsnom kumu).

“Razmišljajući u sebi o tlačenju što ga nevjernici provode nad kršćanima i nastojeći mu dokučiti uzrok”, sastavio je o tome kratku raspravu na talijanskom, koju šalje Jerolimu Cipiku kao prilog uz pismo od 19. srpnja 1501. Pismo je sačuvano, ali rasprava je izgubljena.

19. srpnja piše pismo na talijanskome splitskom kanoniku i prijatelju Jerolimu Cipiku, u kojem mu javlja da mu je nedavno umro brat Ivan, a drugi brat, Petar, teško je bolestan. Ujedno ga obavještava da je “ovdje, na području Hrvatske”, malobrojnija i lošije opremljena skupina Turaka pobijedila snažniju ugarsku i hrvatsku četu, a dobio je i glas da su konjanici Skender-paše porobili Slavoniju “sve do Zagreba”. Na kraju dodaje prevažnu zabilješku o *Juditi*: “Izradio sam jedno djelce u stihu na našem materinskom jeziku, u rimama, podijeljeno u šest knjiga, koje sadrži historiju o Juditi i Holofernu [...]. Sastavljeno je *more poetico*, dodite i pogledajte ga, reći ćete kako i hrvatski jezik ima svojega Dantea.”

26. srpnja piše pismo na talijanskome Jerolimu Cipiku, u kojem javlja da mu je umro i brat Petar.

2. studenog piše pismo na talijanskome Jerolimu Cipiku, u kojem javlja da mu je majka Dobrica ozbiljno bolesna. Moli Cipika da mu na koji dan vrati “ono naše uzorno (ili: ‘na primjerima zasnovano’) djelo” (“opera nostra exemplare” – možda misli na *Instituciju*), ako se već nije počelo tiskati; on bi ga odmah vratio “dodatno ispravljeno i dotjerano”. Tuži se na vjerolomstvo i mržnju “našeg Antuna d’Alberti”. Uz pismo prilaže svoje sonete, kojih je dio, kako se čini, napisao potaknut privatnim nedaćama, a dijelom imaju druge pobude i teme: “I tako sam svaku stvar podnosio strpljivo, a to sam opisao u sonetima koje vam šaljem, zajedno s nekim drugima, jer vjerujem da će vam pričiniti kakvo zadovoljstvo. Napisao sam ih ne znajući kako drugačije da sebi olakšam nevolju koju podnosim.”
1502. 3. ožujka piše pismo na latinskom Jacopu Grasolariu, kanoniku i vikaru mletačke bazilike Sv. Marka te kancelaru Senata; u prvoj polovici pisma (koje je odgovor na nesačuvano Grasolarievo) Marulić ispisuje kratku raspravu o prijateljstvu, a u drugoj, potaknut Grasolarievim pitanjem, razmatra koliko je blizu dolazak Antikrista i Sudnji dan.
- Oko 1503–1510. Piše *Tumač uz natpise starih (In epigrammata priscorum commentarius)*. Djelo je posvetio Dmini Papaliću, na čiju molbu ga je i napisao.
1504. 25. veljače (na dokumentu je *more Veneto* naznačen isti nadnevak 1503) Francesco Consorti iz Luce, kantor crkve Sv. Marka, kao odgovor na svoju molbu dobiva od mletačkog Senata odobrenje za tisak više djela raznih autora, među kojima je i Marulićeva *De institutione bene uiuendi per exempla sanctorum*, “s drugim njegovim izvrsnim, nikad tiskanim djelima”.
1504. Mletački povjesničar Marcantonio Coccio Sabellico (o. 1436–1506) u svojem djelu *Drugi dio Eneada od opadanja Rimskog Carstva pa sve do godine 1504. (Secunda pars Enneadum ab inclinatione Romani imperii usque ad annum MDIIII, Venecija, 1504)* navodi Dubrovčanine Iliju Crijevića i Ivana Gučetića te Splitsanina Marka Marulića kao istaknute Dalmatince za pontifikata pape Siksta IV. (1471–1484).
1507. 10. veljače u Mlecima izlazi *De institutione bene uiuendi per exempla sanctorum* (u knjizi je *more Veneto* označen isti nadnevak 1506. godine). Djelo je Marulić posvetio splitskom kanoniku i naddakonu Jerolimu Cipiku. Prema nepotvrđenim podacima *Institucija* je možda tiskana već 1498. te ponovno 1499. i 1501.

Malo prije 4. travnja dovršio je *Život Svetog Jeronima* (*Vita diui Hieronymi*). Svečevu životopisu pridodao je polemičku raspravu o njegovu podrijetlu: *Protiv onih koji tvrde da je Sveti Jeronim bio Italac* (*In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt*) i *Pjesmu u hvalu Svetoga Jeronima* (*De laudibus diui Hieronymi carmen*).

4. travnja piše pismo na latinskom Jacopu Grasolariu, u kojem mu javlja kako radi na svojem latinskom djelu *O nasljedovanju Krista* (*De imitatione Christi*); očekuje da bi ga mogao dovršiti za godinu dana. Ujedno obavještava Grasolaria kako je "ovih dana" dovršio *Život Svetog Jeronima*.

1507–1508. Piše *O nasljedovanju Krista* (*De imitatione Christi*). Taj spis, koji je izgubljen, Marulić kao dovršen spominje u pismu Jacopu Grasolariu od 25. kolovoza nepoznate godine. Posvetio ga je splitskom nadbiskupu Bernardu Zani (to znamo iz pisma što ga je Toma Niger – koji je pratio Zanu na Petom lateranskom koncilu – poslao Maruliću iz Rima 11. svibnja 1512).

Oko 1507–1510. Piše *Pitanja obaju Zavjeta* (*Questiones utriusque Testamenti*). Djelo je izgubljeno.

1509–1511. "Radi mirnijega života sklonio se gotovo već kao šezdesetogodišnjak na otok Šoltu [...] Tu je dvije godine boravio u nekom pustinjačkom stanu svetoga Petra u Nečujmu, a zatim se zbog straha od gusara vratio u svoje prijašnje obitavalište, u rodni grad." (F. Božićević) Uz taj pustinjački stan bila je i crkva Sv. Petra, nad kojom je patronat imao Marulićev kum don Dujam Balistrilić; u neposrednoj je blizini Balistrilić posjedovao kamenu kuću i seosko imanje s povrtnjakom i voćnjakom. Nečujamski boravak bio je za Marulića – kako pokazuje kronologija njegovih djela – ispunjen intenzivnim književnim radom.

Kao odgovor na Božićevićevu pjesničku poslanicu upućenu mu u Nečujam, piše *Odgovor Marka Marulića, koji boravi u Nečujmu, Frani Božićeviću* (*Francisco Natali Marci Maruli in Valle Surda commorantis responsio*) – antologijsku poslanicu u stihovima u kojoj poziva svoje splitske prijatelje da ga posjete.

Na latinski prepjevao Petrarcinu kanconu *Vergine bella* (*Kanonijer*, CCCLXVI); prepjev, sastavljena u elegijskim distisima, nosi naslov *Blaženoj Djevici* (*Ad Virginem beatam*). Načinio ga je na molbu Jerolima Papalića, kojemu ga je i posvetio;

- Papalić ga je ubrzo uglazbio te ga pjevao prateći se na lutnji. Prepjev je objavljen na kraju *Evangelistara* (Venecija, 1516).
1510. Pretpostavlja se da iz te godine potječe prvo izdanje *Pedeset priča* (*Quinquaginta parabole*). U knjizi nije naznačena godina, pa se izdanje datira po posveti Tomi Nigeru, koja nosi nadnevak 22. kolovoza 1510.
- Pod naslovom *Djela dalmatinskih i hrvatskih kraljeva* (*Regum Delmatie atque Croatie gesta*) preveo je na latinski tzv. *Hrvatsku kroniku*, tj. hrvatsku redakciju latinski pisanoga *Ljetopisa popa Dukljanina*. Tu kraću, glagoljicom ili bosančicom pisanu inačicu pronašao je 1500. u Makarskome primorju Dmine Papalić; latinski prijevod kronike Marulić je izradio na njegovu molbu, a njemu ga je i posvetio.
- Oko 1510–1517. Piše latinski ep *Davidijada* (*Davidias*). Djelo je posvetio kardinalu, biskupu Porta i patrijarhu Akvileje Domenicu Grimaniu (1461–1523). Negdje u tom razdoblju nastaje i *Psihologija, o naravi ljudske duše* (*Psichilogia de ratione anime humane*). U tom naslovu prvi se put u povijesti pojavljuje riječ “psihologija”, pa se Marulić danas smatra njezinim tvorcem. Djelo je izgubljeno.
1513. 6. ožujka u Baselu izlazi novo, raskošno opremljeno izdanje *Institucije*. Iste godine Marulić konačno oblikuje rukopis *Vita diui Hieronymi*, dodajući mu na početku stihovanu molitvu za papu Leona X.
1514. U Erfurtu izlazi samostalno izdanje *Pjesme o pouci Gospodina našega Isusa Krista koji visi na križu* (*Carmen de doctrina Domini nostri Iesu Christi pendentis in cruce*). Pjesma je prethodno bila tiskana 1507. i 1513. kao dodatak na kraju *Institucije*.
- ? 25. kolovoza (bez naznake godine) pismo na latinskome Jacopu Grasolariu, uz koje mu šalje “svoja razmišljanja kojima je naslov *O nasljedovanju Krista*”, te ga moli neka se pobrine da se djelo tiska. Ujedno traži od Grasolaria da mu pošalje nekoliko primjeraka *Evangelistara*.
1515. 26. travnja piše pismo na latinskome Jacopu Grasolariu, iz kojeg se doznaje da se Marulićev brat Valerije vratio iz Mletaka, gdje je Grasolariu uručio rukopis Marulićeva latinskog djela *O nasljedovanju Krista*.
1516. U svibnju u Mlecima izlazi *Evangelistar* (*Euangelistarium*). Djelo je Marulić posvetio Francescu Consortiu iz Lucce. To je

prvo pouzdano utvrđeno izdanje, no postoje nepotvrđeni podaci o izdanjima iz 1487, 1500, 1501. i 1515. Na postojanje nekog ranijeg izdanja ukazivali bi podaci u pogovoru Francesca Consortia (*Franciscus Lucensis lectori felicitatem*) uz prvo izdanje *Pedeset priča* (1510?), a možda i Marulićeva pisma od 25. kolovoza nepoznate godine i od 26. travnja 1515.

1517. Piše *Tužen'je grada Jerozolima*.

1517–1518. Piše *Sažeti prikaz slavnih muževa Starog zavjeta* (*De Veteris Instrumenti uiris illustribus commentarium*).

1518. 18. veljače u Mlecima izlazi novo izdanje *Pedeset priča* (*Quinquaginta parabole*) (u knjizi je *more Veneto* označen isti nadnevak 1517. godine).

26. studenoga knez i kapetan Splita Franjo Celsi, javljajući u izvješću duždu kako se splitska mladež nakon berbe prepušta poroku kockanja, dodaje: "Vidim i kako oni preziru očinske opomene vrlo učenoga gospodina Marka Marulića, čovjeka već u godinama, veoma pobožna, koje im on upućuje na splitskim trgovima svojim riječima i natpisima, a također i slika-ma paklenih muka i strašnih likova."

Oko 1518–1519. Piše raspravu *O poroku škrtosti i preziranju bogatstva te o vrlini darežljivosti* (*De uitio auaritię diuitiisque contemnendis liberalitatisque uirtute*). Djelo je izgubljeno.

1519. 2. travnja u Baselu izlazi novo izdanje *Evangelistara*.

20. srpnja u Mlecima izlazi *O poniznosti i slavi Kristovoj* (*De humilitate et gloria Christi*). Posveta mletačkom senatoru Augustinu Muli datirana je 21. ožujka 1518. Prema nepotvrđenim podacima *De humilitate* je možda objavljeno i ranije (1506, 1509, 1517. i 1518).

1519. ili 1520. Piše *Dijalog o Herkulu, kojega su nadvisili Kristovi štovatelji* (*Dialogus de Hercule a Christicolis superato*). U posvetnoj poslanici Tomi Nigeru iskazuje svoje divljenje djelima Erazma Rotterdamskoga, što mu ih je Toma poslao.

1520. 8. kolovoza umire Marulićev brat Valerije. Frane Božićević piše Maruliću utješnu pjesničku poslanicu, a Marulić se u svojem odgovoru, tugujući zbog gubitka brata, ujedno žali kako je sada sva briga oko imanja pala na njegova pleća te više nema vremena za književni rad.

Oko 1520–1521. Piše propovijed *O Kristovu posljednjem sudu* (*De ultimo Christi iudicio*).

1521. 14. lipnja sastavlja oporuku, kojoj pridodaje i vlastoručno sastavljen popis knjiga svoje knjižnice.
13. kolovoza u Mlecima tiskano prvo izdanje *Judite*. Djelo je Marulić posvetio svojem krsnom kumu don Dujmu Balistriliću.
- Oko 1521–1524. Vjerojatno u tom razdoblju piše ep *O miru Italije* (*De pace Italię carmen heroicum*). Djelo je izgubljeno.
1522. 3. travnja dovršena *Poslanica papi Hadrijanu VI.* (*Epistola ad Adrianum VI. Pontificem Maximum*). Djelo je Marulić posvetio kotorskom dominikancu i profesoru teologije Dominiku Bući, na čiji ga je poticaj i napisao.
30. travnja u Rimu tiskana *Poslanica papi Hadrijanu VI.*
30. svibnja u Mlecima izlazi drugo izdanje *Judite*.
1523. 29. siječnja u Mlecima izlazi treće izdanje *Judite* (u knjizi je *more Veneto* označen isti nadnevak 1522. godine).
- Krajem studenog ili u prosincu piše pjesničku čestitku novom papi Klementu VII. (izabran 19. studenog 1523), s pozivom da ujedini kršćane radi otpora osmanlijskom nadiranju.
1524. 5. siječnja umire u Splitu. Prema oporučnoj želji, pokopan je u crkvi Sv. Frane. Nadgrobna ploča s obiteljskim grbom i natpisom obnovljena je krajem XVI. st. Latinski natpis u hrvatskom prijevodu glasi: “Prastricu Marku Maruliću, slavnu zbog neporočna života, plemenitosti i učenosti, i prezaslužnom ocu istog imena Aleksandar Marulić i braća spomenik obnoviše.”

B. L.